

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОСОЮЗІ

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито особливості системи захисту інтелектуальної власності в ЄС з точки зору її ролі у формуванні європейського інноваційного простору. Особливу увагу приділено еволюції даної системи та механізмам гармонізації національних патентних систем країн-учасниць ЄС.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інтелектуальні продукти, інтелектуальна власність, захист прав інтелектуальної власності, патентна система.

АННОТАЦИЯ. В статье раскрыты особенности системы защиты интеллектуальной собственности в ЕС с точки зрения ее роли в формировании европейского инновационного пространства. Значительное внимание уделено эволюции данной системы и механизмам гармонизации национальных патентных систем стран-участниц ЕС.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: интеллектуальные продукты, интеллектуальная собственность, защита прав интеллектуальной собственности, патентная система.

ANNOTATION. The article is devoted to a research of the peculiarities of the regional system of intellectual property defense in the EU in the context of its role in the formation of the European innovative space. Considerable attention is has been devoted to the evolution of this system and mechanisms of harmonization of the national patents systems of the countries-members of the EU.

KEY WORDS: intellectual products, intellectual property, intellectual property defense, patent system.

Матеріальною основою динамічного розвитку міжнародного ринку інтелектуальних продуктів протягом останніх десятиліть є стрімка інтернаціоналізація науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, яка знаходить свій вияв у прискоренні міждержавного трансферу патентів та ліцензій, науково-технічних ідей та ноу-хау, високотехнологічного обладнання та прав на виконання робіт чи надання послуг. З огляду на це, існує нагальна потреба у посиленні правової охорони інтелектуальної власності (ІВ) як одного з ключових напрямків інституціоналізації світового

ринку продуктів інтелектуальної праці, реалізації національної інноваційної політики держав та поширення процесів інноваційної діяльності у всесвітньому масштабі.

3-поміж наукових праць, які містять ґрунтовну розробку проблематики щодо формування глобальної системи охорони прав інтелектуальної власності, взаємозв'язку між динамікою інноваційних процесів та ефективністю захисту промислової власності, глобалізаційних тенденцій розвитку світової патентної системи, слід відзначити роботи таких вітчизняних та зарубіжних учених, як В. Хаустов, В. Геєць, В. Семиноженко, Н. Шелюбська, С. Феліцина, І. Антипіна, Н. Орлова, А. Барсов, В. Резнік, В. Ерьоменко та ін.

Разом з тим, недостатньо розробленими залишаються питання, пов'язані з обґрунтуванням конкурентних переваг регіональної системи захисту інтелектуальної власності в ЄС з точки зору її ролі у формуванні європейського інноваційного простору. Саме це і стало метою даної статті.

На сьогодні правової охорони потребують, насамперед, ті об'єкти інтелектуальної власності, які роблять найбільший внесок у зростання продуктивності праці та є основою науково-технічного прогресу. Так, в даний час щорічна вартість продукції, яка виробляється в світі за ліцензійними угодами, становить близько 400 млрд дол. США, а річний обсяг міжнародної ліцензійної торгівлі перевищує 20 млрд. Не випадково, що сьогодні щорічні втрати національних урядів та корпоративного сектору внаслідок порушення прав інтелектуальної власності оцінюються мільярдами доларів. Це суттєво гальмує фінансові стимули інвестування коштів у високотехнологічні розробки, обмежує можливості інноваційного розвитку національних економік, нарощування запасів технологічних знань та міждержавного обміну ними.

Більше того, світовий досвід свідчить про те, що ефективна система охорони прав інтелектуальної власності є невід'ємним компонентом економічної політики будь-якої країни, зокрема, в частині зростання зайнятості населення та підвищення його економічного добробуту, стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі держав та забезпечення їх високих конкурентних позицій на світовому ринку.

Про усвідомлення на глобальному рівні необхідності посилення системи охорони інтелектуальної власності з метою сприяння інноваційному розвитку національних економік та модернізації світового господарства в цілому свідчить, зокрема, останнє засідання країн—членів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у вересні 2010 р., на якому головна увага учасників була сконцент-

рована на механізмах реалізації національних стратегій у сфері захисту ІВ та розробці збалансованої в світовому вимірі системи її охорони. При цьому відзначалось, що захист інтелектуальної власності відіграє ключову роль у сприянні досягненню цілей ООН в новому тисячолітті і успішному виконанні рекомендацій у рамках Порядку денного ВОІВ у сфері розвитку. З огляду на це дана організація задекларувала свої наміри щодо подальшої підтримки країн щодо зміцнення систем охорони інтелектуальної власності як на національному, так і на регіональному рівнях [1].

Характеризуючи досягнуті успіхи світової спільноти в царині захисту інтелектуальної власності, слід відзначити, що на сьогодні у світовій практиці чітко виокремились три рівні системи гарантування виключних прав власників охоронних документів на використання об'єктів ІВ, а саме: національний, регіональний та глобальний.

Що стосується національних систем захисту прав інтелектуальної власності, то найвищого рівня розвитку вони досягли в розвинутих країнах світу. Підтвердженням цього є багаточисленні країнові рейтинги, що їх щорічно розробляють міжнародні організації на основі оцінки рівня розвитку інституційного середовища та захисту відносин власності, без яких неможливо забезпечити надійний захист прав інтелектуальної власності. Серед них слід відзначити, насамперед, Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI) Всесвітнього економічного форуму та Міжнародний індекс прав власності (IPRI) американського Альянсу прав власності (Property Right Alliance).

Дані, представлені в табл. 1, свідчать про те, що за Індексом глобальної конкурентоспроможності такі країни, як Швейцарія, США, Сінгапур, Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина, Японія, Канада, Нідерланди, Гонконг, Тайвань, Великобританія, Норвегія, Австралія, Франція, Австрія, Бельгія, Республіка Корея та Нова Зеландія лідирують за усіма субіндексами, які мають стосунок до оцінки рівня захисту інтелектуальної власності, а саме: «Базові вимоги», «Ефективний розвиток» та «Інноваційний потенціал».

Особливо високі позиції ці країни демонструють за субіндексом «Базові вимоги», який містить елемент «Інститути», котрий своєю чергою серед 19 індикаторів включає такі, як «Право власності» і «Захист інтелектуальної власності». Це свідчить як про значний потенціал цих держав у сфері забезпечення глобальної конкурентоспроможності та інноваційної моделі розвитку, так і про високу якість інститутів, які регулюють правовідносини власності щодо об'єктів інтелектуальної власності.

**ТОП-20 КРАЇН У РЕЙТИНГАХ ІНДЕКСУ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ВСЕСВІТНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ [5, с. 12; 6, с. 14; 7, с. 12]**

Країна	Загальний індекс GCI					Субіндекси (рейтинг — значення)					
	2008—2009 рр.		2009—2010 рр.		2010—2011 рр.		Базові вимоги		Ефективний розвиток		Інноваційний потенціал
	2008—2009 рр.	2009—2010 рр.	2009—2010 рр.	2010—2011 рр.	2008—2009 рр.	2009—2010 рр.	2008—2009 рр.	2009—2010 рр.	2008—2009 рр.	2009—2010 рр.	2008—2009 рр.
Швейцарія	2—5,61	1—5,60	1—5,63	2—6,14	3—5,98	8—5,35	3—5,39	2—5,68	3—5,68		
США	1—5,74	2—5,59	4—5,43	22—5,50	28—5,23	1—5,81	1—5,66	1—5,80	1—5,71		
Сингапур	5—5,53	3—5,55	3—5,48	3—6,14	2—5,99	2—5,52	2—5,61	11—5,16	10—5,15		
Швеція	4—5,53	4—5,51	2—5,56	6—6,00	5—5,96	9—5,35	7—5,31	6—5,53	4—5,53		
Данія	3—5,58	5—5,46	9—5,32	4—6,14	4—5,98	3—5,49	6—5,36	7—5,37	7—5,28		
Фінляндія	6—5,50	6—5,43	7—5,37	1—6,18	1—6,04	13—5,21	12—5,17	5—5,53	6—5,47		
Німеччина	7—5,46	7—5,37	5—5,39	7—5,96	8—5,85	11—5,22	14—5,12	4—5,54	5—5,47		
Японія	9—5,38	8—5,37	6—5,37	26—5,36	27—5,27	12—5,22	11—5,21	3—5,65	2—5,70		
Канада	10—5,37	9—5,33	10—5,30	8—5,84	10—5,74	5—5,44	4—5,39	16—4,96	12—4,96		
Нідерланди	8—5,41	10—5,32	8—5,33	10—5,81	12—5,71	7—5,38	10—5,26	9—5,20	9—5,17		
Гонконг	11—5,33	11—5,22	11—5,27	5—6,05	6—5,90	6—5,43	5—5,37	21—4,68	23—4,53		
Тайвань	17—5,22	12—5,20	13—5,21	20—5,53	18—5,47	18—5,06	17—5,06	8—5,26	8—5,25		
Велико-британія	12—5,30	13—5,19	12—5,25	24—5,46	26—5,29	4—5,45	8—5,31	17—4,93	14—4,92		
Норвегія	15—5,22	14—5,17	14—5,14	14—5,76	11—5,73	14—5,19	13—5,14	18—4,91	18—4,83		
Австралія	18—5,20	15—5,15	16—5,11	15—5,75	14—5,63	10—5,31	9—5,29	22—4,66	21—4,61		
Франція	16—5,22	16—5,13	15—5,13	13—5,76	15—5,60	16—5,09	16—5,08	14—5,08	15—4,90		
Австрія	14—5,23	17—5,13	18—5,09	9—5,81	13—5,70	20—5,03	19—4,98	12—5,16	11—5,00		
Бельгія	19—5,14	18—5,09	19—5,07	18—5,60	20—5,43	21—5,02	18—5,04	15—5,02	13—4,95		
Республіка Корея	13—5,28	19—5,00	22—4,93	16—5,71	23—5,40	15—5,15	20—4,92	10—5,20	16—4,88		
Нова Зеландія	24—4,93	20—4,98	23—4,92	19—5,58	16—5,58	17—5,07	15—5,11	28—4,26	27—4,37		

Разом з тим, найвищого рівня ефективності досягнули на сьогодні регіональні системи захисту інтелектуальної власності, які реалізуються на основі укладених регіональних угод, відповідно до яких країни-підписанти мають можливість здійснювати патентування і отримати охорону на відповідний інтелектуальний продукт на території будь-якої з них. Сьогодні найбільш відомими та впливовими з них є: Євразійська патентна організація (ЄАПО), Африканська організація інтелектуальної власності (ОАПІ), Африканська регіональна організація з промислової власності (АРИПО), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Центральноамериканська угода з охорони промислової власності, Угода про субрегіональну інтеграцію країн Андської групи, Товариство товарних знаків (СТМ), Міждержавна рада з питань охорони промислової власності країн СНД та ін.

Однак уособленням найбільш розвинутої регіональної моделі охорони прав інтелектуальної власності є на сьогодні патентна система Європейського Союзу. Досягнення країнами-членами ЄС високого рівня гармонізації національних законодавств у сфері охорони прав інтелектуальної власності обумовлено як дотриманням положень угоди ТРІПС, так і ухваленням низки міжнародних договорів з охорони ІВ, з-поміж яких особливе місце посідають Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мюнхенська конвенція про видачу європейських патентів, Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів, Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення та ін.

Подібна тенденція щодо регіональної уніфікації національних систем захисту інтелектуальної власності в Євросоюзі була викликана, передусім, тим, що за умов зростаючих масштабів виробництва й обміну інтелектуальними продуктами, а також наростаючого технологічного розриву з країнами — основним конкурентами — США та Японією — національні охоронні системи навіть найрозвинутіших країн даного інтеграційного угруповання стали недостатніми, а їх успішний подальший розвиток та зміцнення конкурентних позицій у глобальному масштабі став неможливим без запровадження єдиних стандартів у цій сфері.

Не випадково, що в своєму загальному форматі регіональна система захисту інтелектуальної власності в Євросоюзі реалізується в рамках Лісабонської стратегії інноваційного розвитку даного інтеграційного угруповання, а головним інститутом її реалізації є Європейська патентна організація. Членами цієї між-

урядової структури є 34 країни, як члени ЄС, так і кандидати на вступ та інші європейські держави.

Прагнучи подолати технологічне відставання від США та Японії, країни Євросоюзу з середини 1990-х років суттєво посилили заходи щодо нарощування свого інноваційного потенціалу і зміцнення конкурентоспроможності західноєвропейського промислового комплексу загалом. У частині розбудови патентної системи ці заходи включали, насамперед, розширення державної підтримки інноваційних фірм малого і середнього бізнесу, зниження патентних мит, забезпечення недорогої патентної охорони, а також популяризацію і полегшення доступу користувачів до патентної інформації. Наприклад, у Нідерландах Патентне відомство в цей період суттєво розширило свої функції, включивши до них інформування підприємницького сектору про процедури і можливості патентування. Водночас у Німеччині було суттєво розширено мережу інститутів, відповідальних за патентування: якщо раніше дану функцію виконувало лише Патентне відомство, то в 1990-х роках було додатково створено понад 25 патентно-інформаційних центрів і служб, розосереджених по всій країні [2, с. 52].

Крім того, суттєво посилилось співробітництво і координація діяльності національних патентних відомств країн Євросоюзу у сфері об'єднання інформаційних ресурсів у глобальному масштабі. Йдеться, насамперед, про створення так званої Розподільної патентної служби Інтернету (DIPS), функціями якої стало інформування представників малого і середнього бізнесу та індивідуальних винахідників про можливості і процедури патентування.

У справі розбудови регіональної інформаційної системи ЄС важко переоцінити діяльність Європейського патентного відомства, яке здійснює активну підтримку так званої Європейської мережі центрів патентної інформації (центри PATLIB). Їх мережа постійно розширюється: якщо у 1995 р. їх було лише 118, то сьогодні — понад 300 [2, с. 53]. До функцій центрів PATLIB належить інформування дослідників, винахідників, студентів, представників малого і середнього бізнесу, патентних повірених та інших зацікавлених осіб щодо національних і міжнародних патентних даних, надання рекомендацій з їх використання, а також організація семінарів та конференцій з проблем патентування, інформаційно-патентних продуктів і патентного права.

Однак найголовнішим заходом стала гармонізація загальноєвропейської патентної системи з метою зниження дублювання інноваційних розробок. Виключна важливість даного заходу обумовлена

тим, що на сьогодні велика кількість європейських, американських та японських компаній не використовують у виробничій діяльності значну кількість запатентованих технологій. Наприклад, за розрахунками експертів Британської технологічної групи (British Technological Groupe), частка запатентованих, але не використовуваних у виробництві технологій 67 % компаній США становить на сьогодні понад третини їх технологічного портфеля [4], що призводить до відволікання з виробничого процесу колосальних фінансових ресурсів на проведення «фіктивних» наукових досліджень. З огляду на це цілком переконливим є аргумент західних учених А. Арори, А. Фосфурі та А. Гарбарделли, які наголошують на тому, що дублювання інноваційних розробок є однією з ключових причин неефективності світових ринків інноваційних продуктів [3].

Загальноінтеграційна мета вдосконалення регіональної патентної системи з часом знайшла своє практичне втілення в ухваленому Європейською комісією Плану дій у сфері інновацій у 1996 р., де важливе значення відводилось непрямым методам стимулювання технологічного розвитку, у тому числі захисту інтелектуальної власності, розробці конкретних рекомендацій з підвищення ефективності патентної системи та розширення патентної охорони інновацій у сфері біотехнологій.

Усвідомлюючи необхідність посилення гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері реалізації прав інтелектуальної власності, упродовж останнього десятиліття Євросоюз суттєво активізував свої дії у цій сфері через ухвалення ряду директив Єврокомісії, котрі зобов'язують країни-члени привести національне законодавство у відповідність з приписами ЄС. У цьому зв'язку слід згадати, зокрема, Директиву 89/552/ЄЕС (про координацію певних положень, визнаних законами, правилами, та адміністративних заходів у державах-членах, що стосуються телевізійного мовлення); Директиву 91/250/ЄЕС (про правову охорону комп'ютерних програм); Директиву 92/100/ЄЕС (про право на прокат, право на позиčku і деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності); Директиву 93/83/ЄЕС (про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав за застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції); Директиву 93/98/ЄЕС (про гармонізацію терміну охорони авторського права і деяких суміжних прав); Директиву 96/9/ЄС (про правову охорону баз даних); Директиву 2001/84/ЄС (про право слідування на користь автора оригінального твору); Директиву 2001/29/ЄС (про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві) та ін.

Однак найпотужнішого імпульсу розвитку регіональної патентної системи Євросоюзу надало ухвалення Парламентом і Радою Європи Директиви «Про захист прав інтелектуальної власності» у 2004 р., мета якої — уніфікація та стандартизація національних законодавчих систем країн-членів у частині патентного захисту та забезпечення високого й однорідного захисту їх внутрішніх ринків. З огляду на це дана Директива зобов'язала всі країни-члени внести зміни у своє патентне законодавство з метою її виконання. У 2006 р. кожна країна подала Єврокомісії звіт щодо імплементації даної директиви, і на основі цих звітів Комісія склала зведений звіт і подала його до Парламенту ЄС, Ради Євросоюзу та Соціального комітету.

Резюмуючи вищенаведене, слід констатувати, що конкурентні переваги регіональної системи охорони інтелектуальної власності в Євросоюзі досягнуті, насамперед, завдяки уніфікації національних патентних систем країн-учасниць, результатом чого стало те, що нині в даному інтеграційному угрупованні діють не тільки єдині стандарти охорони авторських прав, а й спільні реєстраційна, інформаційна та інституційна системи. Це забезпечує високий рівень захисту інтелектуальної власності в ЄС та цілевпорядкування даного регіонального ринку інтелектуальних продуктів.

Перспективними напрямками досліджень з даної проблематики є питання, пов'язані з оцінкою ролі системи охорони інтелектуальної власності в реалізації національної інноваційної політики країн, її впливу на еволюційні процеси в системі відносин власності, а також визначенням її ефективності, виходячи з ключових показників патентування інноваційних розробок.

Література

1. Министры делятся национальным опытом в сфере инноваций, роста и развития: Пресс-релиз ВОИС. — Женева, 20.09.2010. PR/2D010/662 // www.wipo.int/pressroom/ru/article_0036.html
2. Хаустов В. К. Система охорони інтелектуальної власності як елемент національної інноваційної політики // Економічна теорія. — 2009. — № 1. — С. 50—66.
3. Arora A., Fosfuri A., Garbardella A. Markets for Technology: The Economics of Innovation and Corporate Strategy. — Cambridge, Massachusetts / London, England: The MIT Press, 2001.
4. British Technology Groupe. IPR Market Benchmark Study. 1998.
5. The Global Competitiveness Report 2008—2009. — World Economic Forum. — Geneva, Switzerland 2008.

6. The Global Competitiveness report 2009—2010. — World Economic Forum. — Geneva, Switzerland 2009.

7. The Global Competitiveness report 2010—2011. — World Economic Forum. — Geneva, Switzerland 2010.

Стаття подана до редакції 28.10.2011

УДК 339.9

А. В. Іщенко, аспір. кафедри міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РЕГІОНАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

АНОТАЦІЯ. Розкрито сутність регіонального маркетингу, досліджено переваги та показана його роль у формуванні й підвищенні конкурентоспроможності європейського регіону, визначено умови ефективного застосування регіонального маркетингу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: регіональний маркетинг, регіон, імідж регіону, регіональна політика Європейського Союзу.

АННОТАЦИЯ. Раскрыта сущность регионального маркетинга, исследованы преимущества и показана его роль в формировании и повышении конкурентоспособности европейского региона, определены условия эффективного применения регионального маркетинга.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: региональный маркетинг, регион, имидж региона, региональная политика Европейского Союза.

ANNOTATION. The essence of regional marketing, research the benefits and its role in shaping and improving the competitiveness of the European region, defined terms of efficient use of regional marketing.

KEY WORDS: regional marketing, region, image of the region, regional policy of the European Union.

Постановка проблеми. Сучасна світова економіка зазнає значних змін та перетворень, які обумовлені кризовими явищами та зміною позицій лідерства на світовій арені. Відновлення економічного зростання потребує більш глибоких перетворень на всіх рівнях економічної діяльності. За таких умов вирішенню протиріч між диспропорціями національних ринків та процесами від-